

Per 393/1963

10005164, 3/4

C06155

NOVINE KNJIZNICA

ki v knjižničar

3 - 4

Nova Gorica 1963

Leto I

K A T A L O G

Knjižnica št. 3 - 4

Statistični pregled razvoja in položaja visokega šolstva v Sloveniji (1945-1955)	str. 3
Vzgoja in usposabljanje učiteljev in profesorov v Sloveniji (1945-1955)	str. 7
Učbeniki in učilnice	str. 11
Knjižnice in učilnice	str. 15
Učenci in učiteljice v visokem šolstvu in usposabljanju (1945-1955)	str. 19
Učenci in učiteljice v visokem šolstvu v letu 1955-1956 (1956-1957)	str. 23

LEK 18 POKLAD

Knjižnica "Ivan Cankar"	str. 27
Knjižnica "Ivan Cankar"	str. 27

K A Z A L O

Vsebina št. 3 - 4

Stanje strokovnih knjižnic na področju bivšega okraja Gorica (R.A.) 3
Kaj moramo vedeti za registracijo knjižnic 9
Seznam (dodatek) periodik 11
Novosti (knjige) Goriške knjižnice 15
Dosedanje in bodoče delo goriškega zgodovinarja in zgodovinopisja (Branko Marušič) 19
Doneski k bibliografiji o tolminskem puntu 1713 leta (Ob 250 letnici) - /Branko Marušič/ 32

OCENE IN POROČILA

Sovjetska ⁹ Zgodovina Jugoslavije v dveh zvezkih Moskva 1963 (Branko Marušič) 41
--	---------

STANJE STROKOVNIH KNJIŽNIC

Goriška knjižnica si prizadeva, da bi čim hitreje uredila in usposobila strokovne knjižnice pri gospodarskih podjetjih, zavodih in ustanovah. V ta namen je bilo sklicano v mesecu februarju 1963 posvetovanje o strokovnih knjižnicah in sicer za območje bivšega okraja Gorica, to je občine Tolmin, Nova Gorica, Idrija in Ajdovščina. Na to posvetovanje je bilo vabljenih 60 predstavnikov naših podjetij, ustanov in zavodov, udeležilo pa se je posveta le 20 predstavnikov. Vkljub majhnemu številu udeležencev je posvetovanje doseglo določen uspeh. Samo če pregledamo material tega posvetovanja, zlasti pa zaključke in priporočila moramo reči, da je rezultat posvetovanja bil pozitiven, ker je obravnava sprejela za nas novo problematiko, to je problematiko splošne organizacije tehnične, dokumentacijske in informacijske službe. Podatki, zbrani iz anket povedo, da se nahajajo na podjetjih in ustanovah znatni knjižnični fond, ki niso urejeni, niti niso evidentirani. Posvetovanje je nakazalo, da je treba te fonde čimprej urediti in jih vključiti v evidenco centralnega kataloga. Ob priliki posvetovanja je bilo sklenjeno, da se sorodne knjižnice povežejo med seboj, zlasti pa z občinsko matično knjižnico, pri kateri se morajo registrirati, vertikalno pa z Narodno in univerzitetno knjižnico v Ljubljani, ter s svojo osrednjo strokovno knjižnico.

Na osnovi referatov in plodne razprave so bili sprejeti naslednji zaključki:

1. Vse knjižnice morajo biti ustanovljene s posebnim aktom ustanovitelja. S tem aktom se lahko določi pri nesamostojni knjižnici za vodstvo tudi kolektivni organ. To priporočilo smatramo za zelo umestno in potrebno, posebno za knjižnice v gospodarskih organizacijah, zavodih in ustanovah, ker le na ta način bo knjižnica dobila pravo veljavo in pogoje za njen razvoj.
2. Vsaka knjižnica mora imeti svoja pravila, ki vsebujejo določila o njenem namenu, nalogah, področju, organizaciji ter načinu poslovanja in izposoje.
3. Knjižnično gradivo (knjige, revije, časniki, rokopisi, načrti, itd.) je družbeno premoženje in mora biti dostopno javnosti ob določenih pogojih, ki jih določajo pravila knjižnice. Uporaba gra-

knjižničnega gradiva se s pravili knjižnice lahko omeji, vendar se ne more odvzeti pravice do uporabe v študijske namene.

4. Zakon o knjižnicah (Uradni list LRS št. 26/61-237) zajema vse knjižnice, vse strokovne in tehnične knjižnice pri tovarnah in podjetjih, pri zavodih, institutih in šolah ter pri družbenih organih in družbenih organizacijah. Za knjižnico pa se ne štejejo zbirke knjig, ki služijo le za notranje potrebe organa, zavoda ali organizacije in ki niso ustanovljene kot posebne organizacijske enote.

V smislu določil zakona imamo:

- a) samostojne knjižnice, ki so pravne osebe in
- b) nesamostojne knjižnice v sestavu državnih organov, zavodov, šol, gospodarskih in družbenih organizacij.

5. Vsaka knjižnica mora biti registrirana pri pristojni matični knjižnici in pri nacionalni matični, to je Narodni in univerzalni knjižnici v Ljubljani. Na ta način se bodo knjižnice vseh vrst povezovale v enotno knjižnično mrežo Slovenije, poglobilo se bo sodelovanje vseh knjižnic, kar je važno za poenotenje poslovanja, za napravo centralne evidence fondov in seveda tudi za medknjižnično izposajo.

6. Strokovno delo v knjižnicah naj opravljajo strokovno usposobljeni uslužbenci, če teh ni, pa osebe, ki imajo primerno splošno izobrazbo in prakso. Stremeti čimbolj za tem, da bodo knjižnice lahko opravljale svoje naloge.

7. Urediti in postaviti obstoječi knjižni fond in napraviti ustrezne kataloge, ki so osnovno sredstvo za hitro informacijo obiskovalcu in knjižnično pomagalo v vsaki knjižnici, predvsem:

- a) avtorski katalog /abecedni imenski katalog/
- b) naslovni katalog
- c) sistematski stvarni katalog
- d) gospodarska podjetja naj organizirajo dokumentacijsko službo.

Velike važnosti je, da se v vseh knjižnicah že v začetku premišljeno zastavi ureditev posameznih katalogov in da se jim posveča največja pozornost.

8. Goriški knjižnici je poverjena organizacija centralnega kataloga, skrb za vzgojo knjižničarskega kadra in njegovo strokovno izpopolnjevanje. Za nove naloge, zlasti za organizacijo in utrjevanje knjižnične mreže, za strokovno pomoč na terenu, pa ji primanjkuje osebje, ki bi se posvetilo temu delu in finančnih sredstev. Gospodarske organizacije naj z dotacijami pomagajo reševati urejanje centralnega kataloga, za strokovno pomoč na terenu in za vzgojo knjižničarskega kadra.
9. Za pravilno organizacijo in delovanje knjižnic pri gospodarskih organizacijah, ustanovah in zavodih se morajo preskrbeti potrebni prostori in inventar.

Goriška knjižnica oziroma Študijska knjižnica je že februarja 1961 leta prvič v vseh desetih letih delovanja sondirala teren strokovnih knjižnic v okraju. V zvezi z delom za centralni republiški katalog je razposlala na 85 naslovov posebno okrožnic, v kateri je želela dobiti najosnovnejše podatke o delovanju knjižnic. Na to anketo je knjižnica prejela 25 odgovorov (približno 1/3), med katerimi je bilo 15 pozitivnih (dobara 1/6). Iz vseh odgovorov, ki so sicer zanimivi, je važen pravzaprav le en podatek, in ta je, da se je knjižni fond teh 15 knjižnic gibal od 30 - 1500 knjig, največ pa je knjižnic z 250 - 400 zvezki. O urejenosti knjižnic, razen silno redkih izjem, kjer je skrbel za knjižnico le priložnostni knjižničar, je težko govoriti.

Da bi si knjižnica ustvarila bolj točno sliko stanja in razmer o knjižnicah v zvezi s predvidenim posvetovanjem, je mesec dni pred posvetovanjem ponovno razposlala anketo na ista podjetja, ustanove in zavode. Odziv je bil zelo slab, izpolnjene anketne pole je vrnilo le 9 podjetij, oziroma ustanov. Zaradi sorazmerno slabega odziva se je izvršil ogled po terenu, ki je zajel 20 podjetij od Kobarida do Vipave in Mirna.

S podatki, ki so bili plod teh obiskov ter s pritegnitvijo prve in druge ankete, smo si lahko ustvarili vsaj približno stanje strokovnih knjižnic na področju bivšega okraja Gorica. Rezultati vsekakor niso razveseljivi, ne moremo govoriti o konkretnih številkah, ki bi dale najbolj realno sliko celotnega stanja, vendar iz vsega tega skornjega materiala le izluščimo naslednje:

Povsod bi radi imeli knjižnico, čutijo potrebo po njej, razpravljajo

o tem tudi na sestankih delavskih svetov in upravnih odborov. Največkrat pa je strokovna knjižnica le želja zaposlenih intelektualcev, ki čuti vso potrebo po strokovnem izobraževanju, vendar ne zna svojih želja postaviti kot zahtevo. Mlajši strokovni kader, ki je komaj zapustil univerzitetna središča in ki so v izražanju želja bolj glasni, je uspelo, da so pripravili nekatera vodstva podjetij ali ustanov, da so pričeli z reševanjem tudi teh problemov. V nekaterih podjetjih so knjižnice dokaj dobro urejene. Glavna zasluga za to delo gre predvsem posameznim inženjerjem, ki so se brez kakršnekoli pomoči od zunaj lotili urejevanja svojih knjižnic. Niso se lotili samo inventariziranja, obdelovati so začeli predmetne in stvarne kataloge, na decimalno klasifikacijo ali pa na kak podoben DK sistem, kot n.pr. posebno klasifikacijo gradbeniškega materiala.

Po sklepu posvetovanja o strokovnih knjižnicah, ki je bilo 22.2. 1963 v Novi Gorici, smo ponovno poslali obširno anketo 86 gospodarskim podjetjem, ustanovam in zavodom; odgovorov na anketo smo prejeli le 30 in sicer:

	Poslali anketo	Prejeli odgovor
1. Gospodarska podjetja	42	14
2. Zavodi	29	9
3. Ustanove	15	7
S k u p a j	86	30

Žal tudi na osnovi te ankete nam ni moč pokazati realne slike glede števila obstoječih ali porajajočih se strokovnih knjižnic ter števila knjižnega fonda, vkljub temu, da smo vse gospodarske organizacije, zavode in ustanove, zlasti pa njihove organe upravljanja, prosili, da pri tej akciji sodelujejo, da pomagajo izvesti postavljeni program.

Od 30 odgovorov, ki smo jih prejeli, je 18 gospodarskih podjetij, ustanov in zavodov odgovorilo popolnoma negativno. Večina odgovarja, da posedujejo samo nekaj strokovnih knjig, katere uporabljajo samo za interno uporabo in da strokovne knjižnice ne bodo ustanovili, ker ni za nje interesa od strani delavcev in uslužbencev. Tudi od ostalih 12 odgovorov, nismo prejeli 100% odgovorov na vsa zastavljena vprašanja, k

liko knjižnih enot vsebujejo njihove knjižnice, je odgovorilo le 6 podjetij in štejejo 5097 knjig. Samo 4 knjižnice vsebujejo strokovno literaturo, ki je neposredno povezana s stroko podjetja, ostalih 8 pa vsebuje različno knjižnično gradivo. Navedene knjižnice naj bi imele glavni namen, da pomagajo delavcem pri priučevanju na delovnem mestu ter za njihovo splošno in družbeno razgledanost, vendar se knjižnega sklada poslužujejo le vodilni delavci.

Naša podjetja vlagajo precejšnja sredstva za nabavo knjig. V letu 1961 je 9 podjetij vložilo 1.658.855 din; v letu 1962 pa 10 podjetij, ustanov in zavodov 2.515.051. Opaziti pa je, da je nabavna politika pri gospodarskih organizacijah zelo nesistematična, ne koor dinirana, je le slučajnostna. Knjižnice ne rastejo po nekem določ enem programu, kupujejo se le knjige, za katere so posamezni strokov njaki zainteresirani. Podčrtati moramo še en pojav, ki se je pojavil v zadnjih letih in ta je, da mnoga podjetja od posameznih zastopni kov nabavljajo tudi do 30 izvodov ene in iste knjige ali publikacije, za katere dajejo težke dinarje, knjige pa jim leže kot balast v knjižnici in ne gredo v promet. Politika knjižne nabave bi morala biti ena izmed najvažnejših in najodgovornejših nalog v prvi vrsti predvsem knjižničarja, kolektivnega organa, ki odgovarja za knjižnice ter se kretarja podjetja.

Anketa je pokazala, da največji problem v knjižnicah predstavljajo kadri. Tudi njihova izobrazba je različna, nobeden pa nima strokovne izobrazbe iz knjižničarstva. Vsled pomanjkanja strokovno izvežbane ga kadra je tudi knjižni sklad po podjetjih nesistematično obdelan. In vendarne knjige, katalogi, izposojevalna evidenca, pregled opiskovalcev, so pomanjkljivo obdelane, le osnovna šola v Novi Gorici je odgovorila na ta vprašanja pozitivno. Kako napreduje urejevanje dokumentacije po podjetjih, smo prejeli od vseh negativen odgovor. Pozitivni so bili le v tem, da si žele urediti svojo knjižnico in dokumentacijo, to da le 4 podjetja so dogovorila, da jim je potrebna strokovna pomoč pri ureditvi knjižnic od strani Goriške knjižnice.

Zakon o knjižnicah sicer predvideva, naj bi knjižnice imele svoja kolektivne vodstvene organe, toda anketa je pokazala, da večina naših knjižnic nã pozna take prakse. Tudi prostori za knjižnice predstavljaj

jo velik problem. Lastnih prostorov nima niti ena knjižnica, večina je sestavni del posameznega oddelka.

Vkljub pomanjkljivim odgovorom na anketo, smo zadovoljni, ker so le storjeni v organiziranju in urejanju knjižnic v naših podjetjih, ustanovah in zavodih pozitivni koraki in s tem je tudi anketa dosegla svoj smoter, ker nam je nakazala pot za začetek sistematičnega urejanja knjižnic in usposabljanja strokovnega kadra.

Rajer Albert-Borut

KAJ MORAMO VEDETI ZA REGISTRACIJO KNJIŽNIC

Goriška knjižnica je z odločbo ustanovitelja postala tudi matična knjižnica za občino Nova Gorica. S tem je prevzela dolžnost, da vodi register vseh knjižnic, to je samostojnih in nesamostojnih knjižnic, ki že delujejo ali se bodo šele formirale na območju novogoriške občine.

Žal moremo priznati, da se še ni priglasila za registracijo niti ena knjižnica, vključno s tem, da imajo nekatere knjižnice pri gospodarskih podjetjih, ustanovah in zavodih vse pogoje za registracijo (n.pr. GOSTOL, SOŠKE ELEKTRARNE, TOVARNA POHIŠTVA "MEBLO", OBČINSKA SKUPŠČINA NOVA GORICA, ISKRA ŠENPETER itd.).

O pomeni registracije smo govorili na sestanku s predstavniki gospodarskih podjetij, zavodov in ustanov, dne 27.2.1963, ko smo razpravljali o strokovnih knjižnicah. Poseben poudarek temu vprašanju pa smo dali na seminarju knjižničarjev strokovnih knjižnic, katerega je organizirala Goriška knjižnica s sodelovanjem Centralna tehnične knjižnice v mesecu februarju 1964. Vsi ti napotki in sprejeti sklepi so naleteli, izgleda - na gluha ušesa.

Sam zakon o knjižnicah, ki je bil sprejet in objavljen v Uradnem listu LRS št.26/61-237, določa v 17. členu, da mora biti vsaka knjižnica vpisana v register knjižnic pri pristojni matični knjižnici in pri Narodni in univerzitetni v Ljubljani.

Vključno s tem, da smo vsem zavodom, ustanovam in podjetjem že v lanskem letu poslali navodila in obrazce za ustanovitev ter za registracijo knjižnic, ponovno objavljamo navodila, kakšni dokumenti so potrebni za registracijo določene knjižnice.

1. Ime knjižnice
2. Sedež knjižnice
3. Ustanovitelj knjižnice
4. Ustanovitveni akt knjižnice
5. Ali je knjižnica samostojna, nesamostojna, itd.
6. Vrsta knjižnice (ali je ljudska, znanstvena, strokovna, mladinska, pionirska itd.)
7. Vodstvo knjižnice (sestav sveta, upravnega odbora ali odbora)

knjižnice pri šolskih odborih itd.), ime upravnika ali vodje knjižnice.

8. Združitve (spojitev, pripojitev več knjižnic, prenehanje knjižnice).

To so dokumenti, ki so nujno potrebni, da jih ustanovitelj knjižnice predloži za registracijo svoje knjižnice.

S tem želimo opozoriti vse prizadete, da takoj pristopijo k registraciji svojih knjižnic.

Predhodno se dobro seznanite z Zakonom o knjižnicah (Uradni list LRS št. 26/61 -237) ter Pravilnikom o sestavi in vodenju registra knjižnic (Uradni list LRS št. 15/62 -97).

Matična služba Goriške knjižnice

SLOVENSKA PERIODIKA

Popis je nadaljevanje seznama iz 1-2 številke "Goriškega knjižničarja" in prinaša tiste naslove, od katerih je z letnico 1963 izšla vsaj ena številka. V seznamu so vključene tudi samostojne priloge posameznih periodik, ne da bi to bilo posebej navedeno.

Ajdovski tekstilec, Ajdovščina
Aluminij, Kidričevo
Arhitekt, Ljubljana

Bilten Drsalno-kotalkarskega kluba "Ljubljana", Ljubljana
Bilten Občinske skupščine in njenih organov, Nova Gorica
Bilten občinskega odbora SZDL, Nova Gorica
Bilten ZK Slovenije, Nova Gorica
Biološki vestnik, Ljubljana
Brest, Cerknica
Brestaniške novice, Brestanica
Bruc, Murska Sobota

Delo RTV, Ljubljana
Dimnikar, Ljubljana
Dokumenti Slovenskega gledališkega muzeja, Ljubljana

Glas komune, Hrastnik
Glas upravljavca, Nova Gorica
Glasilo SGP Stavbenik, Izola
Glasilo kolektiva celjske bolnice, Celje
Glasilo kolektiva SAP, Ljubljana
Glasilo Konstruktorja, Maribor
Gledališki list Akademije za igralsko umetnost, Ljubljana
Gledališki list Slovenskega ljudskega gledališča, Ljubljana
Goriški knjižničar, Nova Gorica

Informacije zavoda za raziskavo materiala in konstrukcij, Ljubljana

Informacije Zveze Svobod in prosvetnih društev Slovenije Ljubljana.
Informator Elektro-Gorica, Nova Gorica
Informator, Maribor
Javna tirbuna šišenskih občanov, Ljubljana-Šiška

Krošnja, Ribnica

List Akademije za gledališče, radio, film in televizijo, Ljubljana
Ljubljanski dnevnik, Ljubljana
Logaške novice, Logatec

Marles, Maribor

Marcator, Ljubljana

Mesečni pregled knjig Centralne ekonomske knjižnice, Ljubljana

Mesečni statistični pregled, Ljubljana

Metalka, Ljubljana

Mi mladi, Trbovlje

Mi - vi, Ljubljana

Mladi kadri, Ljubljana

Mladi mladim, Maribor

Najdihojca, Ljubljana

Naša zemlja, Trst

Nasveti kino operaterjem, Ljubljana

Naši pogovori, Videm-Krško

Naši problemi, Nova Gorica

Novi filmi, Ljubljana

Novosti "Farmis", Ljubljana

Novotekst, Novo mesto

Objave Narodne in univerzitetne knjižnice, Ljubljana

Obvestila službe družbenega knjigovodstva SRS, Ljubljana

Obvestila samostojnim obrtnikom na področju okraja Maribor,

Maribor

Odmevi izpod Krkavca, Cerklje na Gorenjskem

Pogovori, Ljubljana

Pogovori z občani, Videm-Krško

- Poročila o znanstvenem raziskovalnem delu, Ljubljana
Prehrana, Ljubljana
Prosveta, Trst
PTI zbornik, Ljubljana
Radio in šola, Ljubljana
Sedem dni, Maribor
Semenar, Ljubljana
SK-informator, Ljubljana
Smelt, Ljubljana
Sodobna grafična industrija, Ljubljana
Spediter, Ljubljana
Srečanja z Bogom pod Frančiškoviim krovom, Ljubljana
Statistične informacije, Koper
Statistični informator za občine, Ljubljana
Statistični komunikacije, Koper
Statistično gradivo, Ljubljana
Svetla pot, Murska Sobota
Tednik, Ptuj
Tehnični bilten industrije Iskra, Kranj
Teorija in praksa, Ljubljana
Trboveljski občan, Trbovlje
Tribuna študentov gozdarstva Jugoslavije, Ljubljana
Tribuna študentov ljubljanske univerze, Ljubljana
Tribuna Zagorjanov, Zagorje
Uradni vestnik Dolenjske, Novo mesto
Uradni vestnik Gorenjske, Kranj
Uradni vestnik občine Kamnik, Kamnik
Uradni vestnik občine Ljubljana-Bežigrad
Uradni vestnik Zasavlja, Trbovlje
Urbanizem, Ljubljana
Vektor, Ljubljana
Veslajmo, Nova Gorica
Vestnik delovnega kolektiva Cestnega podjetja v Ljubljani, Ljubljana
Vestnik okrajnega odbora SZDL Koper, Koper

Vestnik okrajnega sindikalnega sveta, Koper

Vestnik SGP "Gorica", Nova Gorica

Visokošolec, Kočevje

Železar, tehnična priloga "Železarja", Jesenice

....

INOZEMSKA IN TUJEJEZIČNA PERIODIKA

Belfagor, Firenze

Bibliografija jugoslavenske periodike, Beograd

Bibliotekar, Beograd

Bulletin Zavoda za likovne umjetnosti JAZU, Zagreb

Deutsche Bibliografie B. Deutsche Buch, Frankfurt

Il Drama, Torino

Informator, Zagreb

Lingvist, Zagreb

Le Livre slovene, Ljubljana

La Parola e il libro, Roma

Savremeni biro, Ljubljana

Službeni vjesnik, Buje

Socializam, Beograd

Sovjetske novosti, Moskva

Studi Goriziana, Gorizia

La Suda stelo, Ljubljana

Što, tko, kada, Zagreb

Tuberkuloza, Beograd

....

Nekaj novosti iz študijskega oddelka Goriške knjižnice

- AFERA Profumo, Zagreb 1963 (Biblioteca C.)
- AUGER P.: I raggi cosmici. Firenze 1961 (Le piccole storie illustrate 72.)
- BACCHELLI R.: Oggi, domani e mai. Milano 1961 (Biblioteca Moderna Mondadori 690-693)
- BACCHELLI R.: Il raddomante. Milano 1961 (Biblioteca Moderna Mondadori 671)
- BACCINI I.: Le memorie di un pulcino. Firenze 1959
- BARBI M.: Vita di Dante. Firenze 1961 (Le piccole storie illustrate 67)
- BERTELLI L.: Ciondolino. 32 ed. Firenze 1962
- BERTELLI L.: Novelle lunghe. Firenze 1957
- BERTOTTI B.: Monfalcone e il suo territorio. Gorizia 1961 (Itinerari storici isontini 6)
- BERTUCCIOLI G.: Storia della letteratura cinese. Milano 1959
- BOSI D.: Dizionario di etnologia. Milano 1958 (Biblioteca Moderna Mondadori 527-528)
- BRECELJ M.: Alojz Gradnik poeta fra due mondi. Gorizia 1963
- BRECELJ M.: Bibliografija NOB tiska na Goriškem 1963 (Publikacije Goriške knjižnice 1)
- BUNC S.: Slovar tujk, Maribor 1963 (Glotta 1)
- BUNC S.: Spoznavajmo slovenski jezik. Jezikovna vadnica za 7. razred osnovne šole. Ljubljana 1964
- BUNC S.: Spoznavajmo slovenski jezik. Jezikovna vadnica za 8. razred osnovne šole. Ljubljana 1964
- CAPUANA L.: Altre fiabe. 11 ed. Firenze 1958
- CAPUANA L.: Chi vuol fiabe, chi vuole, Firenze 1947
- CAPUANA L.: Nel Paese della zagara. 9 ed. Firenze 1959
- CAPUANA L.: Re Tuono. 11 ed. Firenze 1959
- Le COMUNICAZIONI nelle Tre Venezie. Venezia 1963
- DAPČEVIĆ-DREŠČANJ S. - P. A. PAVLOVIĆ: Narodna republika Kina. Beograd 1960
- DEI C.: Il libro di Madur. 2. rist Firenze 1958
- DEJINY slovenskej literatúry. Bratislava 1962
- DEL MEDICO H. E.: L'Enigma dei Manoscritti del Mar Morto, Milano 1959 (La Cultura 6)

- DIA M.: Lo sviluppo economico dell'Africa. Firenze 1962 (Le piccole storie illustrate 96.)
- Dordević J.: Ustavno pravo i politički sistem Jugoslavije. Beograd 1961
- EVTUŠENKO F.: Poezija. Zagreb 1963
- FANCIULLI G.: Fiore. Firenze 1961
- FANCIULLI G.: L'Umino turchino. Firenze 1958
- FIABE e legende romagnole. A cura di Paolo Toschi e Angelo Fabi Bologna 1963 (Corpus delle tradizioni popolari romagnole 3)
- FORMASIN G.: Cervignano. Gorizia 1961 (Itinerari storici isontini 7)
- FRANZOT G.: Il Castello di Gorizia. Gorizia 1962
- GABRIELI M.: Storia della letteratura della Scandinavia. Milano 1958
- GODIŠNJAK SAN LXVIII za 1961. Beograd 1963
- GOZD na krasu Slovenskega primorja. Ljubljana 1963. (Publikacije Tehniškega muzeja Slovenije 12)
- GRAND Larousse encyclopédique. Vol. 1-8. A-Rals. Paris 1960-1963.
- GUILLAUME P.: Psicologia animale. Firenze 1961 (Le piccole storie illustrate 68)
- HABE H.: Če jih tisoč pade. Maribor 1963 (Knjižna zbirka Nova obzorja 37)
- HABE H.: Tarnovska. Maribor 1963 (Prizma 4)
- HAFDY T.: Župan v Casterbridgeu. Ljubljana 1963 (Svetovni roman)
- INTEGRACIJA u privredi. Zagreb 1963
- ISTORIJA Jugoslavii. T. 1-2. Moskva 1963
- IZZO G.: Storia della letteratura inglese. Vol. 1. Milano 1964
- JUGEND auf dem Weg. München 1952
- KAJAK na mirnim vodama. Beograd 1963
- KESTEL H.: Casanova. Ljubljana 1963 (Biografija)
- KESTERČANEK V.: Stenografska vježbenica. Zagreb 1956
- KIVI A.: Sedem bratov. Ljubljana 1964 (Svetovni roman)
- KOBE P.: Kazenski zakonik. Ljubljana 1962
- KOBRINJSKIJ N. J. - D. PEKELIS: Hitrejši kot misel. Ljubljana 1963
- KOREJSKA poezija. Zagreb 1960 (Piramida)

- KOSMAČ F.: Dom v vesolju. Ljubljana 1963
- KRANJEC M.: Mladost v močvirju. Murska Sobota 1962
- KRANJEC M.: Za svetlimi obzorji. Knj. 3. in 4. Ljubljana 1963
- KROMPIR na sto načinov. Ljubljana 1963 (Knjižnica "Sodobna prehrana" 10)
- KUMER Z.: Balada o nevesti detomorilki. Ljubljana 1963. (SAZU Razred za Filološke in literarne vede. Dela 17. Inštitut za slovensko narodopisje 6)
- LALIČ M.: Hajka. Ljubljana 1963 (Sodobni roman)
- LAVAGNOLI E.: Come si diventa disegnatore. Torino 1935
- LEOPARDI G.: Tutte le poesie. Vol. 1-3. Firenze 1951
- LO GATTO E.: Storia della letteratura russa moderna. Milano 1960
- LORENZINI C.: Minuzzolo. Firenze 1962
- LORENZONI P.: Storia del teatro giapponese. Firenze 1961 (Le piccole storie illustrate 76)
- LUZZATTO G.: Ekonomska povijest Italije. Sv. 1. Zagreb 1960
- MAKSIMOVIĆ D.: Izabrane pjesme. 2. izd. Zagreb 1962 (Dobra knjiga 4 Kolo Sv. 3)
- MANN A.: Sojenje v Nürnbergu. Ljubljana 1963 (Tovarišev NN 21)
- MARCHIORI G.: Scultura italiana dell'Ottocento. Milano 1960 (Biblioteca Moderna Mondadori 636)
- MAVRIČIĆ Z. - F. KOPTOLAN: Kajakaštvo i kanoistika. Zagreb 1960
- MAYER C. L.: La sensation crée la vie. 2 éd. Paris 1960
- MIHALOVIĆ M.: Osnovi waterpola. Zagreb 1952
- MLADENOVIĆ M.: Razvod braka. Beograd 1964
- MORETTI S.: Pravila za plivačka takmičenja. Zagreb 1962
- MUNIH J.: Sadovi zla. Celje 1963 (Slovenske večernice 114)
- MUNTHE A.: San Michele. Ljubljana 1964 (Mozaik)
- MUZIČKA enciklopedija 2. K - Ž. Zagreb 1963
- NIKOMENKO D.: Planiranje i priprema rada u poduzeću. Zagreb 1964
- NOVAČAN A.: Peti evangelij. Trst 1948
- NOVIJA hispanoamerička poezija. Sarajevo 1962
- NUCCIO G. A.: Una fiaba... e molti racconti. Firenze 1958
- NUSSBAUM G. A.: Storia del dollaro. Firenze 1961 (Le piccole storie illustrate 67)
- The OXFORD English Dictionary. Vol. 1-12 + Suppl. Oxford 1961
- PANZINI A.: Noveline divertenti per bambini intelligenti. 11 ed. Firenze 1956

- PARUN V.: Ti i nikad. Zagreb 1959 (Kentaur 3)
- PAVČIČ M.: Vzgojne in prevzgojne metode v vzgajališnih Slovenije
Ljubljana 1964
- PEROVIĆ M.: Uvod u sociologiju. Beograd 1962
- PETRIĆ T.: ABC plivanje. Zagreb 1960
- PITTERI R.: Il Placito del Risano. Trieste 1899
- POLIČ V.: Pravila vaterpolo igre sa službenim komentarom. Zagreb
1961
- POROČILO začasnega predsedstva Zveze združenja borav NOV okraja
Koper z izredno skupščino. Koper 1963
- PRAVNI predpisi s področja farmacevtske dejavnosti. Ljubljana 1963
- RODRIGUEZ J.: Kajak slalom. Beograd 1957
- REPERTORIO bibliografico 1961. Vol. I-II. Roma 1963 (Quaderni di
Libri e riviste 7-8)
- SARTRE J.-P.: O književnosti i o piscima. Beograd 1962
- SELIŠKAR A.: Il gabbiano azzurro. Firenze 1951 (Capolavori strani-
eri per la gioventù 67)
- STEVANOVIĆ V.: Nastava plivanja u školi. Beograd 1960 (Opšta peda-
goška biblioteka 11)
- SLODNJAK A.: France Prešeren. Beograd 1962
- SLOVNÍK jazyka staroslovenského. Vol. 1-6. Praha 1958-1962
- SLOVNÍK slovenského jazyka. D. 1-3. A-R. Bratislava 1959-1963
- SPOMENICA posvećena preminulom akademiku Stevanu Jakovljeviću.
Beograd 1963 (SAN. Posebna izdanja 358. Spomenica 20)
- SPOMENICA posvećena 150-god. Petra Petrovića-Njegoša. Beograd 1963
(SAN. Posebna izdanja 366. Spomenica 22)
- STATISTIČKI godišnjak FNRJ 1955-1963. /8 knj./ Beograd
- ŠUMARSKA enciklopedija. 2. Kos-Zut. Zagreb 1963.
- TAGORE R.: Nacionalizam. Zagreb 1921
- TERGIT G.: Piccola storia dei fiori. Firenze 1962 (Le piccole
storie illustrate 88)
- USTAVNO sodstvo. Ljubljana 1964
- UVOD u književnost. Zagreb 1961
- VASARI G.: Život slavnih slikara, vajara i arhitekata. Beograd
1961
- VELIMIROVIĆ M.: Mala atomska enciklopedija. Zagreb 1962
- VODIČ po Muzeju revolucije. Celje 1963

- VRANICKI P.: Historija marksizma. Zagreb 1961
ZISCHKA A.: Abesinija. Ljubljana 1936
ZEŽELJ A.: Veslanje. Beograd 1958

Dosedanje in bodoče delo goriškega zgodovinarja in zgodovinoписja

Pričujoči prispevek nima namena podajati nekega dokončnega obračuna o opravljenem delu goriškega zgodovinarja in zgodovinoписja. Bežen pregled dosedanjega dela in raziskav, naj bo le informativnega značaja, oznaka dosedaj opravljenega pa le točka za lažje razumevanje in postavljanje bodočih nalog. Način podajanja zgodovinskih opisov določenih krajev ali območij, izoliranih v vseh pogledih od svojih matičnih centrov je danes zastarel in ne odgovarja duhu časa. Prav zato tudi ni namen tega prispevka stremljenje za takim pisanjem. Pokaže naj pa važnost krajevnozgodovinskih proučevanj, v okviru dogajanj in smernic, ki jih je ob nekem posameznem ali splošnem problemu postavilo naše slovensko zgodovinoписje.

Kdo in kaj se je dosedaj pisalo o zgodovini Goriške? Kot vsa ostala slovenska, je tudi historiografija o goriški zemlji mlado in neobsežno področje, zraslo ob različnih prilikah in gnano od raznih nagibov. Njen začetek moremo iskati v dobi prehajanja srednjega v novi vek, ko se s pojavom nastajanja nacionalnosti in močnejšega poudarjanja deželjske pripadnosti, pojavili razni pokrajinski zgodovinski prikazi. Vsekakor so se osnovne poteze goriškega ujemale z osnovnimi koncepti slovenskega zgodovinoписja, vendar pa so mu določeni momenti dajali posebno karakteristiko. To je bil predvsem zemljepisni položaj; ozemlje goriških Slovencev se je neposredno dotikalo romanskega sveta pomešanega z germanskimi elementi. S tem v zvezi so se pojavili močni gospodarski, politični in kulturni vplivi tujcev. Medsebojno vplivanje predvsem dveh najmočnejših etničnih enot na tem ozemlju (Slovani, Romani), različnih tako v gospodarskih, kulturnih in socialnih ozirih, težnje po asimilaciji in po iznarodenju slabotnejšega so našle v zgodovinoписju Goriške

že kmalu odraz, ki se je kasneje še povečal. Slovenci nismo obravnavani kot enakopraven faktor zgodovinskih dogajanj. Tlačen narod ni našel pravega mesta v zgodovini svoje dežele, pa tudi sam od fevdalizma vplivani način podajanja snovi, se je omejeval zgolj na gole politične in vojaške dogodke, genealogije raznih plemiških družin, dočim se podložniškega razreda, tako romanskih še bolj pa slovenskih prebivalcev ni mnogo dotikal.

Današnja Goriška je bila že v antiki predmet obravnave raznih zgodovinskih, geografskih, etnografskih in drugih delih. Prav tako se je večkrat posredno spominjajo mnoga večja srednjeveška historična dela. Niti humanizem, niti protestantizem nista ustvarila nobenega pregleda njene zgodovine.

Prva pomembnejša dela pa so plod jezuita Slovenca Martina Bavčerja, doma nekje iz Vipavske doline. Danes je poznanih troje Bavčerjevih del. Obe poglavitni "Historia rerum Noricarum et Forofuliansium" in "Syllabus ducatum sacri Romani Imperii Goritiae comitum", sta sta li v rokopisu, dočim je njegov slavnostni govor ob priliki prihoda cesarja Leopolda v Gorico izšel tiskan. Leta 1684 je izdal v Vidnu svojo zgodovino Gorice v italijanščini, duhodnih D'Ischia.

V vseh ozirih so seveda boljša dela iz 18. stoletja. Omeniti je razna dela de Bonoma, Asquina, Fistularia, Liruttija in Coronini-Cronberga. Rokopisna dela Ivana Marije Marušiča (Marussiga) so bolj važna kot zgodovinski vir. Vrsta zgodovinarjev, ki so v tem času pisali bolj ali manj z uspehom, bi lahko še podaljšali. Med vsemi temi je daleč najbolj uspel Carlo de Morelli s svojo "Istoria della Contea di Gorizia", ki jo je v štirih delih izdal med leti 1855-56 G.D. Della Bona. Kljub zastarelosti je delo še vedno eden najboljših zgodovinskih prikazov za obdobje, ki se v delu obravnava (Zgod. Goriške od 1500 dalje). Vsa ta dela so močno prežeta s pokrajinskim konceptom, pisana so v tujih jezikih, preveva jih tuja miselnost. Poleg celotnih zgodovinskih prikazov pokrajine, se že kažejo tendence podajanja posameznih pomembnejših dogodkov iz goriške preteklosti, pišejo se genealogije raznih plemiških rodbin in razne zgodovinske monografije. V vseh teh delih je še vedno velik diletantizem in s tem v zvezi obilo fantazije, s katero so si skušali pisci ob določnem dogodku nekaj razložiti in potešiti svojo raziskovalno vneto.

V 18. stoletju se pričenjajo prve objave virov, važnih tudi za zgodovino Goriške. Tovrstno delovanje se že z večjo vnemo nadaljuje vse naselndnje stoletje.

V prvi polovici 19. stoletja kakšnih posebnih del ni bilo. V Gorici je bila 1843 tiskana prva zgodovinska knjiga v slovenščini na Goriškem. Kljub temu, da je bila knjiga prevod iz italijanščine, je bil s Pasconijevo zgodovino božje poti na sv. Gori pri Gorici, storjen le prvi korak. V sredini stoletja se pojavijo tudi prvi slovenski zgodovinarji, ki svoja dela objavljajo v slovenščini. Najiminitnejši je vsekakor Štefan Kociančič, ki je bil temeljit zbiralec narodnega blaga in se tako seveda zanimal tudi za preteklost domačih krajev. Manjšega pomena so dela Kofola in Blažiča. Italijanski zgodovinarji so bili še vedno številnejši, med njimi je bil vsekakor najboljši Della Bona, ki je bil tudi zbiratelj zgodovinskih predmetov in bibliofil.

Ko se je v 70. letih preteklega stoletja pojavila v slovenski historiografiji meja med diletantizmom in pravo zgodovinsko znanostjo, je bil viden odraz tega tudi v goriškem zgodovinopisju. Slovenci smo tvorili tedaj že močan sloj mestne inteligence in mestnega prebivalstva. Za slovensko zgodovinopisje Goriške nastopajo sedaj novi časi. Tudi od slovenske strani se je od slej dalje goriška zgodovina znanstveno raziskovala in podajala. Obravnava se tudi v okviru splošnih zgodovinskih del slovenskega naroda, katerega del tvorijo seveda tudi goriški Slovenci. Odslej moremo tudi ločiti dve vrsti goriškega zgodovinopisja v glavnem: starejše in obsežnejše italijansko ter mlajše slovensko. V Gorici, kulturnem, gospodarskem in političnem centru goriških Slovencev, se ustanovljajo razne slovenske kulturne ustanove, izhajajo pa tudi razni časopisi, kar daje zgodovinopisju zelo močno oporo.

Prvi pravi poklicni slovenski zgodovinar, ki se je bavil z goriško zgodovino je bil Simon Rutar. Poleg arheološkega dela, ki mu je pri naslo sloves pionirja te vede pri Slovencih, je obdelal v svojih posameznih delih zgodovino raznih slovenskih dežel. Poleg tega je objavil še vrsto razprav iz zgodovine Goriške in ostale Primorske. Ko je prišel službovati v Gorico ob koncu preteklega stoletja dr. Fran Kos, se je število slovenskih zgodovinskih del o Goriški še povečalo

z njegovimi tehtnimi doneski. Kosovo ustvarjanje, je od sedaj dalje poleg splošne izdaje virov za slovensko zgodovino usmerjeno predvsem v poglobljanja in razmotrivanja preteklosti goriške zemlje.

Prizadevanja slovenskega goriškega zgodovinarja se odslej morejo postavljati na isto raven z italijanskimi, ki jim še posebno odslej dalje kviri vrednost, vnašanje iredentističnih tendenc v zgodovinsko znanost. Italijani si sedaj veliko prizadevajo pri izdaji virov. Ti so predvsem srednjeveški. Poleg tega izhajajo viri važni za zgodovino Goriške tudi v okviru osrednjih državnih oziroma pokrajinskih zbirk virov. Leta 1873 se je pojavila temeljita in obsežna nemško napisana zgodovina Goriško-Gradiščanske, ki jo je pripravil Carl von Czörnig. Poleg zgodovinskega prinaša to delo popis vsega tistega, kar mora zgodovinsko sliko samo pojasniti. Delo spada v sklop tistih historiografskih del, ki doslej v tem pregledu še niso bila obravnavana. Gre namreč še za skupino nemškega goriškega zgodovinarja, ki je razumljivo manj obširno. Med nemškimi deli so važna še razna splošna dela iz avstrijske zgodovine, v katerih je zajeta tudi Goriška kot ena od številnih avstrijskih dežel.

Prazgodovinska odkritja v drugi polovici 19. stoletja, so ustvarila vrsto raznih arheoloških del, predvsem na podlagi najdb v Šempetru pri Gorici in izkopavanj v zgornji Soški dolini. Takrat se je pričela prazgodovina sistematičneje proučevati. Dela, ki so o teh problemih nastala pa niso prešla preko okvira poročil o izkopavanjih. Ta in druga arheološka področja na Goriškem, so proučevali tudi dunajski arheologi. Med pisce raznih arheoloških razprav in poročil se prištevajo Marchesetti, Bizzaro, Majonica in Rutar.

V drugi polovici 19. in v začetku 20. stoletja srečamo med pisce goriške zgodovine na slovenski strani še Andrej Marušič, Ernest Klavžar in dr. Karel Capuder. Vsa slovenska dela izhajajo samostojno, v raznih časopisih ali drugih publikacijah, osrednjih kot lokalnih. V času pred prvo svetovno vojno je pričel pot slovenskega zgodovinarja sin Frana Kosa Milko, med prvimi njegovimi razpravami so mnoge posegale tudi v preteklost goriške dežele. Do nanes je ustvaril vrsto pomembnih del, med njimi je tudi vsekakor doslej najbolj izdelana goriška srednjeveška zgodovinska podoba.

Italijani in v nekoliko manjši meri tudi Nemci, so imeli pri svojem historičnem delu nedvomno večje ugodnosti, že zaradi njih privilegij ranega položaja v primerjavi s Slovenci. Italijani objavljajo svoje izsledke v krajevnozgodovinskih publikacijah "Archeografo Triestino", "Forum Julii" in drugod. Njih šovinistični način podajanja določenih zgodovinskih dejstev, se pokaže prav posebno v obdobju prve svetovne vojne, še mnogo bolj pa po italijanski okupaciji Primorske ter v času diplomatskih borb po končani vojni.

Po italijanski okupaciji se je velik del slovenskega kulturnega življenja umaknil iz Goriškega, v Jugoslavijo so se seveda tudi preselili nekateri goriški zgodovinarji. Drugi so še ostali tu in pisali dalje, seveda v okviru možnosti, ki jih je nudil vedno bolj naraščajoč fašistični pritisk (Arko, Bednarik in drugi), Njih dela so se tiskala v raznih koledarjih, periodiki in seveda časopisih, dokler ni tudi vsega tega fašizem prepovedal. Z naraščajočim pritiskom fašizma, je moralo to že itak skrčeno delo odpasti, fašizem se je le predobro zavedal resnice, ki bi jo moglo proučevanje zgodovine odkriti.

V Jugoslaviji se je vedno še mnogo pisalo o Gorici, dasi so bile tu možnosti zaradi slabšega izkoriščanja posameznih virov zmanjšane. Andrej Gabršček je v začetku tridesetih let izdal svojo v dveh delih tiskano delo o zgodovini Goriških Slovencev med leti 1848 in 1923, ki je bilo napisano na podlagi časopisnih virov in spominov. Gabršček je zbral mnogo gradiva, ga je pa pomanjkljivo uredil in analiziral. Z najnovejšo zgodovino Goriških in ostalih primorskih Slovencev, se je že v obdobju med obema vojnama in se še danes peča vsestranski in kulturni delavec dr. Lavo Čermelj. Torišče njegovih razprav je bilo na obravnavanju razmer v tistih delih slovenskega ozemlja, ki so ga zasedli Italijani. Poleg njega je potrebno omeniti še dr. Lavrenčiča, dr. Pirjevca.

Med Italijani se je že pred prvo svetovno vojno zlasti pa po njej, pojavila vrsta novih imen, med temi je vsekakor najbolj znano ime P. S. Leichta. Omembe vredni so tudi še R.M. Cossar, Spessot, Caldini, Battisti in drugi. Antično obdobje so obravnavali Puschi, Sticotti in kasneje še Degrassi ter Stucchi. Pri obravnavanju tega obdobja so ita

lijanski zgodovinarji storili največ. Vsi avtorji so se pešali z analizami le nekaterih vrst virov, toda s svojimi raziskavami so ostali le na pol poti. Antično obdobje goriške zgodovine v smislu modernih raziskav zgodovinske znanosti danes ne obstoja.

V obdobju med obema vojnama je tudi Slovenec Miroslav Premrou objavljav mnoge svoje razprave v italijanščini. Goriška revija "Studi Goriziana", ki od leta 1923 izhaja z nekaj letnimi presledki, vse do danes, prinaša pa še vedno predvsem zgodovinske razprave.

Narodnoosvobodilna borba in naša socialistična revolucija, sta z uvažanjem novih družbenih odnosov in načina življenja, izpremenili tudi dosednji način podajanja, razumevanja in analiziranja zgodovinskih dejstev. Historični materializem je nova metoda vsega slovenskega zgodovinopisja v Jugoslaviji. Prvi primer takega podajanja je bilo delo Edvarda Kardelja "Razvoj slovenskega narodnostnega vprašanja". Splošne ugotovitve izražene v tem delu veljajo seveda tudi za Goriško.

Tudi po drugi svetovni vojni se je zgodovinopisje o Goriški razmahnilo. Mnogi so pri tem ustvarili razni vidnejši slovenski zgodovinarji, posebno še v času bojev za postavljanje pravičnejše državne meje. Najbolj popolna zgodovinska in tudi drugačna podoba Goriškega, je izšla v obširnem zborniku "Slovensko Primorsje in Istra" 1953 leta. Zbornik kolektivno delo najvidnejših jugoslovanskih zgodovinarjev in drugih strokovnjakov. V tem delu je tudi podan doslej najobširnejši in najboljši pregled narodnoosvobodilnega boja na Primorskem, ki ga je prispeval dr. Ivo Juvančič, avtor še nekaterih drugih razprav iz istega časa, najslavnejšega obdobja v preteklosti slovenskega ljudstva v Primorju in na Goriškem. O posameznih dogodkih iz narodnoosvobodilnega boja so pisali in še danes pišejo, predvsem udeleženci tega boja, katerih dela pa se štejejo v vrsto zgodovinskih virov. K virom iste vrste je tudi prištevati razna memoarska dela Ivana Regenta, Josipa Petejana in drugih, kjer se obravnavajo dogodki iz zgodovine delavskega gibanja na Primorskem. Zgodovino Goriške pa obravnavajo danes v posameznih razpravah ali v okviru večjih pregledov vsi vidnejši slovenski zgodovinarji in drugi pisci.

Med Italijani se po vojni srečujejo mnoga ista imena pa tudi nekaj no

vih. Ob na novo postavljeni meji, je nekdanji center Goriških Slovencev, mesto Gorica, ostalo v Italiji. Slovenci, ki smo se združili z rodno Jugoslavijo, smo bili tako odrezani od našega naravnega gospodarskega in kulturnega središča. Že zato delo lokalnega zgodovinarja na Goriškem po vojni in še danes, ni rodilo večjih uspehov. Več je bilo tu storjenega od strani raznih vidnejših slovenskih historikov. Italijanski zgodovinarji na Goriškem so svojo dejavnost le bolj razširili, tudi zaradi vzrokov in namenov, v območju katerih se giblje njih način podajanja zgodovine. Slovensko goriško zgodovino pisje v Italiji se danes v mnogih primerih nahaja v idealističnih vodah, ki so sovražnik današnjemu življenju Slovencev v svobodni domovini pa tu di najnovejši slovenski zgodovini. Mnogi tržaški zgodovinarji kažejo pri svojem delu drugačna, pozitivnejša nagnjenja. Za povojno dobo je o goriškem lokalnem zgodovino pisju v naši domovini reči, da je kljub številnim možnostim ustvarilo le bore malo.

Danes moremo ugotoviti, da neke celotne goriške zgodovine, ki bi na znanstven način obdelala vso goriško preteklost nimamo. Vsi dosedanjí poizkusi so ostali nepopolni in za današnji čas zaradi številnih pomanjkljivosti neprimerni. Seveda je pri vsem tem potreba vpoštevati poseben moment, ki prav na to močno vpliva. Vsekakor je to dvojem in pred leti celo trojan način podajanja goriške preteklosti. Celotno tako delo bi danes zahtevalo tesnega in medsebojnega sporazumnega sodelovanja predvsem slovenskih in italijanskih zgodovinarjev. Za pristop k temu delu bi bil prvi predpogoj izdaje oziroma možnost izkoriščanja vseh virov, ki so najrazličnejši in danes ohranjeni na raznih krajih. Antični viri so bili izdani v raznih splošnih zbirkah, njih izkoriščanje je danes v primerjavi z ostalimi obdobji najlažje omogočeno. Problemi nastanejo pri izkoriščanju virov za srednji vek in kasnejša obdobja. Ti še zdaleč niso bili vsi izdani in se niti tisti, ki so doslej izšli ne nahajajo na enem kraju izdani. Sistematičnega dela tu za sedaj še ni bilo. Vse izdaje virov se tičejo predvsem listinskega gradiva. Velik delež so pri izdaji srednjeveških virov za Goriško opravili slovenski zgodovinarji predvsem Fran in Milko Kos. V okvirju splošnih jugoslovanskih in slovenskih izdaj virov za zgodovino delavskega gibanja in naše socialistične revolucije se vpoštevajo tudi viri važni za proučevanje teh dob na Goriškem.

Problemov, ki so se do sedaj vpoštevali je, kot je iz dosedaj navedenega mogoče razbrati mnogo. Nekateri so bili v raznih delih dobro, zopet drugi nekoliko pomanjkljivo podani. Podrobnejše navajanje vseh dosedaj obravnavanih problemov in dogodkov bi seveda zaradi svoje precejšnje obširnosti prešlo okvir, ki ga ima ta sestavek. Zato naj bo v sledečem govoru o bodočih nalogah, ki jih je bilo mogoče pravilno določiti in formulirati le na podlagi dosedaj opravljenega dela in uspehov.

Kakšne naj bi bile bodoče naloge in delo? Danes rešujejo krajevno-zgodovinska raziskovanja nešteto podrobnih problemov, ki jih slovenska historiografija zaradi svojega splošnega značaja ne more reševati. V tem smislu se mora vršiti vse bodoče delo slovenskega zgodovinarja na Goriškem. Postavljanje pokrajinskega pred obče slovenski koncept je nepravilno, in preostanek fevdalizma, brez tega koncepta je vsako delo nepopolno ter otežuje pravilno pojmovanje in razumevanje.

Vse od prazgodovine dalje so le redke zgodovinske epohe našle v historiografiji Goriške svoj pravi odraz in podobo. Nekatera so podana le v nekih bežnih obrisih, spet drugim manjka globljih notranjih analiz, predvsem gospodarsko socialne narave, ki dajejo današnjemu zgodovino-pisju prav posebno veljavo. Prav s takim proučevanjem preteklosti bi se skušali najbolje približati zgodovinski resnici, spoznavati bi mogli vse gonilne sile zgodovinskega razvoja in s tem v zvezi spoznavati današnje življenje, kar je tudi ena od poveljnih nalog modernega zgodovino-pisja.

Prazgodovinskim študijam manjka sistematične ureditve, ki mora biti predpogoj pri tem delu. Objektov, ki bi bili potrebni preizkav je še danes na Goriškem mnogo, nekateri so le delno preizkani in čakajo dokončnih raziskav, izkopani predmeti pa primernih obdelav. Čeprav je prazgodovinsko prebivalstvo izginilo s prihodom Rimljanov, je vendar njegov obstoj vplival še mnogo kasneje na značaj slovenske kulture in naselitve na tem ozemlju, bodisi posredno ali neposredno. Seveda se pri tem trči že na arheologovo območje dela, ki se prav zaradi drugega načina raziskovalnih metod, kljub sličnosti ciljev, odvaja od zgodovinarjevega dela.

Na antičnih najdbah Goriška ni tako bogata kot sosednja Furlanija, vendar pa je nudila in še nudi obilico nerešenih vprašanj. Italijanski zgodovinarji v preteklosti so tu mnogo storili, ne skrivajoč na menov, ki so jih hoteli doseči s proučevanjem te dobe. Gospodarske in družbene podoba antike sta še vedno zanemarjeni, isto velja tudi za pozno antiko in za prehod srednjega v novi vek.

Z naselitvijo Slovencev so se družbeni odnosi, gospodarski in kulturni značaj goriške dežele zelo izpremenili. Naselitev Slovencev in njih ustalitev na tem ozemlju sta bili od strani slovenskih zgodovinarjev temeljito obdelani, isto velja tudi za srednji vek, čeprav se tudi za to obdobje znova in znova kažejo novi problemi.

Prehod srednjega v novi vek je bilo danes storjeno že v okviru občeslovenske historiografije. Podrobnejše študije nastale predvsem na podlagi obširnega gradiva iz tržaških, goriških in raznih drugih furlanskih arhivov bi morda dale za Slovence zanimive in važne podatke, ki so jih razni zgodovinarji hote ali nehoče zamolčali. Vpogledi v to arhivsko gradivo nam spričo obstoja določenih okoliščin niso v vseh možnostih dani. Mnogo arhivskega gradiva, ki je bilo odpeljane ga z našega ozemlja ali pa je tu nastalo, danes še vedno ni v naših rokah. Pogajanja med našo in italijansko vlado so prinesla zaodvlji vo rešitev tega in še drugih perečih kulturnih vprašanj.

Delež Slovencev v zgodovini mesta Gorice v poznem srednjem in novem veku še vedno ni dovolj natanko preizkan, tudi o gospodarskem stanju našega podeželja v dobi propadanja fevdalnega reda bi veljalo pisati. Ni še raziskano delo enega prvih zgodovinarjev goriške dežele Martina Bavčarja (1595-1668). Takih in podobnih problemov je danes še nešteto. Življenje goriških Slovencev v 19. stoletju potrebuje boljših obravnav kot je Gabrščkova. Italijani so o njih življenju v mestu Gorica v tem času storili mnogo več. Zgodovina 20. stoletja je podajana le fragmentarno. Največja vrzel je v obdobju, ki je pripravljalo našo socialistično revolucijo. Zato dobo je ohranjenega zelo malo arhivskega gradiva, zato bi bilo potreba zbirati spomine ljudi, ki so v tem obdobju živeli in delovali. Isto seveda velja za čas naše narodnoosvobodilne borbe, kjer si je v mnogih mogoče ustvariti podobo o nekem dogodku, le na podlagi pričevanj udeležencev. Prav posebno pozornost je treba posvetiti začetkom narodnoosvobodilnega boja, saj za ta čas manj

ka primernih dokumentov. Pri pisanju bodočih del o NOB bo treba odslej več pozornosti posvetiti tudi dogodkom, ki niso bili zgolj vojaškega značaja. Mnogo problemov in vprašanj, ki bi jih bilo na Primorskem potrebno proučevati, so nakazali v svojih člankih A. Šaoli, M. Pahor, in S. Vilhar.

Iz vsega navedenega si je mogoče postaviti vidike za nadaljna proučevanja in za še večji razvoj slovenske goriške historiografije. V smislu splošne zgodovinske problematike pa bi morali goriški zgodovinarji na jugoslovanski strani državne meje uravnavati svoje delo v sledečih smereh:

1. zbiranje, registriranje in interpretacija najrazličnejšega gradiva iz preteklosti,
2. zaščita in varstvo vseh zgodovinskih, etnoloških, umetnozgodovinskih in drugih spomenikov, ki tudi služijo pri rekonstrukciji preteklosti,
3. postavitve nekega organa, ki bi vodil vse to delo in koordiniral pri tem posameznike ali skupine in uravnaval delo okrajnih znanstvenih ustanov; skrb za izdajanje neke lokalne publikacije, ki bi tudi prinašala razne zgodovinske članke, s katerimi bi se dale zelo viden odraz dela in doseženih uspehov.

1. Pod zbiranje gradiva se razumeva iskanje in registriranje najrazličnejših zgodovinskih virov, od raznih urbarskih zapisov, starega orožja in orodja, preko raznih časopisov, knjig, listin pa do fotografskih podob iz najnovejše preteklosti. Pozornost bi bilo potrebno posvetiti pisanim virom-arhivalijam, ki so danes raztresene na različnih krajih in marsikod prepuščene zaradi neprimernega hranjenja pripadu. Arhivalije je potrebno zbrati na enem kraju in sicer za ta namen postavljenem arhivu. Pri nas je bil že postavljen v okviru muzej arhiv, z namenom, da zbere čimvečje število raznih arhivalij. Vse tiste gradivo, ki ga ne bi mogli zaradi določenih vzrokov zbrati v arhivu pa bi bilo treba evidentirati in v primeru slabega hranjenja zavarovati. Danes se nahaja na terenu vrsta tega blaga, na primer razni stari občinski in župnijski arhivi, arhivi raznih društev in ustanov, matične in zemljiške knjige, arhivi partizanskih enot, staro časopisje in tudi hišne arhivalije. Potrebno bi bilo omogočiti primernejše izkoriščanje gradiva iz arhivov onstran državne meje. Te

arhivalije bi bile najbolje prejeti prefotografirane, če ne bi bile že drugače dosegljive (mnogo, na mikrofilm posnetih dokumentov iz goriškega arhiva hrani državni arhiv Slovenije v Ljubljani). Prav ta ko bi bilo evidentirati vse važnejše tiske in drige bibliografske vrednosti, ki jih hranijo razne podeželske knjižnice in privatni lastniki. Evidenco o tem bi morali voditi študijski oddelek Goriške knjižnice, ki bi moral vse svoje delo vravnati v tesnem sodelovanju z muzejem (in njegovim arhivskim oddelkom), Zavodom za spomeniško varstvo in nekim v bodoče postavljenim zgodovinskim ali podobnim društvom. Pri vsem tem delu pa je potreba stremeti, da se čimveč arhivalij in drugega materiala prenese v eno od navedenih ustanov.

Poseben pomen imajo pri zbiranju takega gradiva raziskave na terenu. Te se morajo vršiti v delu ekip, ki jih na teren pošlje ena od navedenih ustanov ali pa v delu posameznikov. Običajno se delo na terenu odvija v obliki topografskih akcij; teh je goriški muzej že priredil nekaj in jih tudi v bodoče še namerava. Na terenu se proučujejo razna ledinska imena in ljudska izročila, ki danes izginjajo v pozabo. Za najnovejša obdobja so važni zapiski spominov partizanskih borcev in drugih sodelavcev v naši revoluciji in v boju proti fašizmu. Vendar pa je potreba pri vsem tem vpoštevati, da so taka poročila zaradi časovnega razmaha med izvršenim dejanjem in današnjim časom velika ter je treba taka pričevanja kot sekundarni vir preverjati zelo pazljivo. Sploh se more celotno delo zgodovinarja na Goriškem, tako poklicnega kot amaterja odvijati v območju nalog in zahtev moderne zgodovinske znanosti. Delo na terenu prinese tudi kako etnografsko najdbo, od mnogih pohištenih predmetov, oblek in narodnih noš pa do različnega orodja. Ti predmeti se morajo na terenu zavarovati ali pa prenesti v muzej. Bolj kot zgodovinarjevo, je arheologovo področje izkopavanje in sistematiziranje najdb iz prazgodovine in zgodnjega srednjega veka. S tem pa se trči že na drugo od preje postavljenih smernic, to je na varovanje in zavarovanje predmetov na terenu.

2. V tem smislu se danes mnogo govori o propadanju raznih kulturnih spomenikov in drugih ostalin preteklosti na terenu. Njih hranjenje in zaščita v preteklosti nista bili zadovoljivi, toda tudi danes ni mogoče govoriti o kakšnem posebnem napredku dasi kaže mlada ustanova

Zavod za spomeniško varstvo svoje prve uspehe. Tako varovanje in zavarovanje spremlaj bolj kot katerikoli drugo delo poraba velikega števila finančnih sredstev. Mnogi spomeniki in predmeti propadajo, z njimi propada tudi pomemben zgodovinski vir. K zavarovanju tega bi bilo treba pristopiti nemudoma. Ne more se dopustiti, da propadajo že itak tako zelo borni ostanki objektov iz antične dobe, zidovja srednjeveških gradov, mnogi etnografski predmeti, cerkve in njih freske, isto velja še v večji meri za predmete iz novejših obdobj predvsem za razne objekte iz narodnoosvobodilnega boja.

3. Tretja smer tega bodočega dela je prav tako pomembna in gledana z družbeno-vzgojnega stališča najvažnejša. Vpoštevajoč družbeni pomen zgodovine in zgodovinopisja, je potem naloga zgodovinarjev polaganje obračunov pred družbo in stem izpolnjevanje enega primernih nalog moderne historične vede.

To je storiti na ta način, da se plodovi raziskav dajo na vpogled, pri tem se je seveda potreba posluževati stalnih in začasnih zbirk ter razstav v muzeju in v njegovem okrilju. Drugi način pa je podajanje takih obračunov v obliki krajših ali daljših poljubnih ali strokovnih člankov. Temu bi najbolje služilo izhajanje neke periodike, ki naj bi v svoji vsebini prikazala rezultate naših prizadevanj v smeri zbiranja gradiva in njegove obdelave. Ker ne bi samo zgodovinsko, arheološko ali etnografsko gradivo zadoščalo za izdajo posebne publikacije, bi se mogel obseg take izdaje povečati in se razširiti še na druga področja kulturnega pa tudi gospodarskega ustvarjanja na Goriškem. Tako bi se tu lahko objavljali literarni prispevki, članki o raznih gospodarskih vprašanjih, o zdravstvu in podobnem. V tem smislu so mnogi slovenski kraji storili že mnogo, saj izdajajo redno razne periodične publikacije, v katerih prevladuje zgodovinska nota, saj je zgodovina ena najbolj privlačnih področij posebno v krajevnih ozirih. "Goriški zbornik" (1957), je po menil prvi korak v tovrstnem delovanju in stremeti bi bilo, da bi se začelo delo nadaljevalo. Če se pa tako upanje v bodoče zaradi določenih vzrokov ne bi izpolnilo, je potreba poizkati drugačno, podobno obliko. Odveč bi bilo posebej naglašati pomen publikacije. Izhajanje neke take ali podobne publikacije je nujno, tednik "Primorske novice" vrzeli ne more izpolniti, pa tudi izhaja za druge namene.

Pri vsem tem pa ne bi izpolnili samo nekoga važnega kulturnega poslanstva, temveč tudi nadaljevali pot naših prednikov in prevzemali bogato kulturno dediščino Goriške, nekaj važnega izdajateljskega centra na Slovenskem.

Ustanovitev zgodovinskega društva za Goriško oziroma oživitve tistega, ki je pred leti nastalo in propadlo je nujna. Svoje udejstvovanje bi društvo zaradi prilik razširilo še na druga področja, ki so z zgodovino v zvezi (arheologija, etnologija, umetnostna zgodovina itd.). Kot že omenjeno naj bi to društvo koordiniralo delo občinskih znanstvenih ustanov (Goriški muzej, Zavod za spomeniško varstvo in Goriška knjižnica). Člani društva pa bi tudi pomagali posameznim od teh ustanov pri opravljanju njih nalog. Društvo bi tudi sodelovalo pri urejanju zgoraj omenjene publikacije, katere izhajanje bi seveda terjalo vodstvo in sodelovanje ostalih družbenih organizacij in ustanov.

Naštete so tako v grobih obrisih naloge, ki jih današnji čas postavlja pred goriškega zgodovinarja in zgodovinopisje v Jugoslaviji. Postavljene naloge naj bi bile odskočna deska za neko kasnejšo še popolnejše delo. Poudariti je, da so za vsako bodoče delo potrebni vsi predpogoji, predvsem zbrano gradivo, na podlagi katerega se lahko izvaja raziskave v smeri krajevnozgodovinskih proučevanj naše goriške zemlje. V tem nas mnogi zgodovinarji onstran državne meje prekašajo, za to skušajmo se jim približati in dokazati, da je poveljna slovenska zgodovinska znanost enakopravna njihovi in jo v prikazovanju resnično sti zgodovinskih dejstev prekaša.

Branko Marušič

Doneski k bibliografiji o tolminskem puntu 1713. leta
(Ob 250. letnici)

Aprila 1964 leta je preteklo 250 let odkar so padle pod rabljevim orodjem glave enajstih voditeljev znamenitega uporniškega gibanja primorskih kmetov v pomalnih mesecih 1713. leta. Sledeča bibliografija naj bo skromna počastitev tega znamenitega jubileja. Pregled zgodovinskih razprav in različnih člankov bolj ali manj kompilatoričnega značaja, ki so nastali v zvezi s problematiko tolimskega upora ni do kraja izčrpan. Podaja vsa poglavitna doslej objavljena prizadevanja historikov in raznih publicistov, ki jih je zelo svojevrstno gibanje tlačenih ljudskih množic Slovenskega Primorja privabilo k pisanju. Ne bi bilo odveč prikazati tudi literarnih in drugačnih upodobitev punta, vendar o tem ob drugi priložnosti skupaj z dodatkom k pričujoči bibliografiji.

Bibliografija je razdeljena v dva dela. Prvi del prinaša objave virov, drugi podaja seznam zgodovinskih člankov, ki so grajeni predvsem na virih in kompilatoričnih prispevkih, ki so manjše vrednosti. Pregled je kronološki; posamezna dela so komentirana, ker more s tem bibliografija bolje služiti svojemu namenu.

Prvi del

1. Carlo Seppenhofen, *Il tumulto dei Tolminotti nell' a. 1713. Poesie di quell'epoca*. Documenti, Gorizia 1901 (Paternolli), str. 19;

Brošura prinaša uvod, tri furlanske pesmi in tri dokumente o punktu, ki jih je po vsej verjetnosti objavil Premrou v spodaj navedenem delu. Podatki o delu so povzeti po Premrou (1).

2. dr. Edoardo Traversa, *La calata dei montanari a Gorizia il 27 marzo 1713*, Gorizia 1912 (1913) (Tipografia Sociale), str. 23;

Delo je spisal svobodni docent dr. Traversa, ki je po lastnih izjavah v tej brošuri navedel, da so objavljeni viri del zbirke, ki mu je služila pri proučevanju upora leta 1713-1714. Poglavitne po teze svojega dela je podal že nekoliko preje v eni od prilog goriškega časnika "Eco del Litorale", 13. januarja 1912. (ali 1913.)

leta (2). Traversa je napisal kratek uvod, podal nekaj ugotovitev o punktu in nato prešel na objavo dokumentov. Prva dva sta izjavi goriškega gastalda G. Brunettija in meščana G. Beltramija nastala po nalogu komisije, ki je raziskovala upor v drugi polovici 1713. leta. Drugi dve listini sta obrambi prav tako dveh Goriščanov pred navedeno komisijo G.P. Radiluciga in barona F. Formentinija, bila sta namreč obtožena, da sta pripeljala upornike v mesto.

Različni letnici na platnicah in prvi strani brošure, dajeta različna podatka o letu, v katerem je bila natisnjana. S tem je v zvezi tudi ni določeno točno leto, v katerem je omenjeni goriški italijanski list priobčil Traversov članek.

3. Miroslav Premrou, Dokumenti kmečke pobune na Goriškem leta 1713. (takozv. Tolminski punt), Edinost, števil. 42, 18. 11.; števil. 52, 2. 11.; števil. 54, 4. 11.; 72 števil., 25. 11.; števil. 76, 6.V.; 81 števil., 15.V. 1926;

Premroujeva izdajevirov tolminskega punta je najobširnejša. Listine so izdane v okrajni obliki, prevedene so v težko umljivo in dvoumno razumljivo slovenščino. Objavil je osem listin iz arhiva goriških deželnih stanov; nanajale so se v zvezku označenem s P. 125. Objava pri naša sledeče listine:

Pismo deželnega namestnika glavarja Strassolda in goriških deželnih stanov cesarju, dne 30. marca 1713 (folio 127).

Nadaljevanje preje navedenega pisma oziroma poročila, izdano dne 9. aprila 1713 (folio 134).

Pismo namestnika deželnega glavarja in goriških deželnih odbornikov cesarju, 29. aprila 1713 (folio 142).

Pismo goriških deželnih odbornikov cesarju 17. aprila 1713 (folio 135)

Pismo goriških deželnih odbornikov regimentu in dvorni komori v Gradcu 24. aprila 1713. (folio 140).

Pismo deželnih odbornikov cesarju 6. maja 1713 (folio 146).

Nadaljevanje zadnje omenjenega pisma, izdano dne 15. maja 1713 (folio 151).

Odgovor goriških deželnih stanov državnemu svetu ter regimentu in komori, dne 22. maja 1713 (folio 152).

Ni odveč omeniti, da se viri za tolminski upor nahajajo v raznih arhivih. Tako v ljubljanskem državnem arhivu, v graškem arhivu ter v goriškem deželnem. Navedene izdaje virov so prinesle akte iz goriškega arhiva. Poleg tega vsebuje gradivo za tolminski punt tudi dunajski državni arhiv. Listine iz zega arhiva nanašajo se na punt je prepisal Ivan Bratko in jih leta 1949 podaril inštitutu za zgodovino pri SAZU v Ljubljani. Originali se nahajajo v seriji "Österreichische Akten, Görz, Gradisca, Friaul, Bauernaufstand 1713". Poročila na Dunaj so šla preko Gradca in izgleda, da jih od tu niso vseh odpremili dalje (3).

Drobni arhivski podatek je objavil Fran Kos v knjigi "Došeski iz zgodovine Škofje Loke", Ljubljana 1894. Na straneh 285 - 286 se pod št. 509 podaja regist-listine iz meseca maja 1713, s katero svari kranjski deželni glavar laškega glavarja pred kmečkimi nemiri. Zaskrbljenost je povzročil tolminski punt.

Drugi del

1. Carlo Morelli di Schönfeld, Istorja della Contea di Gorizia, Gorizia 1855, vol. III, str. 187-188;

Podatek o uporuh je zelo skromen, viri tudi niso navedeni.

2. Osservazione ed aggiunte di G.D. Della Bona sopra alcuni passi dell'istoria della Contea di Gorizia di Carlo Morelli di Schönfeld, vol. IV, Gorizia 1956, str. 210-211;

K Morellijevemu poročanju dodaja Della Bona podatke, ki jih je črpal iz sodobnega memoriala družine Dragogna.

Il Tumult dei Tulminozi nel 1713 (Estratt da un manuscritt di un contemporaneo), v Lunari di Gurizza per I, an comun 1858, Gurizza (Stamparia Seitz), str. 58-70;

Anonimen članek je sestavljen na podlagi že omenjenega sodobnega memoriala družine Dragogna.

4. Posl. (ovenil) J.(osip) K.(ragelj), Tolminski punt leta 1713, v Domovina, štey. 17, str. 71-72, 26. aprila; štey. 19, str. 78, 10.V.; štey. 20, str. 82-83, 17.V.; štey. 21, str. 86-87, 24.V.; štey. 22, 31.V. 1867, str. 89;

Vr(ednik Andrej Marušič) v opombi k prvemu nadaljevanju govori o dotokratnih objavah podatkov o puntu. O članku v preje navedenem koledarju pa je mnenja, da je bil menda napisan po zapiskih rodbine Dragonja. Članek prispeval tolminski dekan Josip Kragelj in ga je pripravil oziroma prevedel po italijanskem izvorniku v omenjenem furlanskem koledarju. Inicialni avtorja sta razbrala Premrou v zgoraj navedenem in Rutar v svojem prvem spodaj navedenem delu. V zadnjem nadaljevanju podaja Vr. nekaj podrobnosti povzetih iz Della Bonovih opazk in dodatkov k Morellijevi zgodovini.

5. Carl von Czoernih, Das Land Görz und Gradisca, Wien 1873, str. 773 in 872;

Tolminski punt se omenja le s par vrsticami.

6. Sollevazione dei villici nel Goriziano nell'anno 1713, v L'isonzo, 29. III. 1878;

Tlačnejši podatki niso poznani, ti so povzeti po Premrou (4), ki na istem mestu popravlja napačno Rutarjevo (5) citiranje tega članka (namesto 29. navaja, da je članek izšel 28. marca).

Rado Bednarik (6) navaja, da je v tem podlistku naveden vir in sicer delo sodobnega pisca "Succinta relazione dell'insulto nuovamente seguito a Gorizia" (verjetno gre za memorial družine Dragogna).

7. Simon Rutar, Zgodovina Tolminskega, Gorica 1882, str. 113-119; Bogo Grafenauer je bil leta 1954 še mnenja, da je Rutarjev opis vse do njegovega članka najboljše obdelava (7). Mnenje je leta 1962 opustil (8) potem, ko ga je Bednarikov članek v "Jadranskem koledarju" za leto 1954 opozoril na dotlej nepoznano mu literaturo (9).

8. Simon Rutar, Poknežena grofija Goriška in Gradiščanska, zgodovinski opis, Ljubljana 1893, str. 81;

10. dr. Edoardo Traversa, članek v prilogi "Eco del Litorale" dne 13. januarja 1912. (ali 1913);
Znani so le ti podatki.

11. dr. Josip Gruden, Zgodovina slovenskega naroda, zv. 6., 1916, str. 890-894;

15. Rado Bednarik, Za staro pravdo, Družina, 1930, št. 6 str. 189-

191 in št. 27, str. 221-223;

Podaja važne podatke o virih in literaturi, ki obravnava punt. Viri so se nahajali tedaj v arhivu goriške deželne knjižnice in imajo oznake S 24/122 (listi 108-127) in Pl 25 (listi 127-174). Do leta 1300 je po Bednariku obstojalo enajst zapisov o tolminskem upor. Tega gradiva sta se posluževala pri svoji literarni obdelavi Remec in Pregeļj.

17. Bogo Grafenauer, Boj za staro pravdo, Ljubljana 1944, str. 129-130;

Upor je zelo na kratko omenjen. Avtor je podatke črpal iz prvega omenjenega Rutarjevega opisa in od Frana Kosa (10).

18. Jože Šorn, Donesek h kmečkim uporom v letih 1705-1713, Zgodovinski časopis, 1950, str. 169-183;

Poleg ostalih kmečkih upornih gibanj v obravnavanem obdobju, se je Šorn dotaknil tudi tolminskega upora, kolikor so mu pač dopuščali viri iz ljubljanskega državnega arhiva. Za tolminski punt je našel podatke v zapisih znanega merkantilista Franca Raigersfeldta (1697-1760) (11). Šorn piše, da se je o tolminskem punktu doslej razpisal Simon Rutar. Vire je črpal tudi iz ostalih virov, ki jih hrani arhiv.

19. dr. R. (ado) B. (ednarik), Obletnica "Stare pravde" (1713-1953), Jadranski koledar 1954, str. 75-76;

Poleg literature in podatkov o virih omenja še nov vir, mrliško knjigo goriške stolnice in povdarja, da bi se dalo na podlagi narančnejših raziskav še več odkriti.

9. Karel Capuder, je pisal v izvestjih goriške gimnazije o kmečkih uporih (!). Podatke o tem je dal Bednarik v svojem prispevku v "Družini" 1930, št. 6, na str. 190 in v "Jadranskem koledarju" 1954 na str. 76.

12. Veliki tolminski punt, v Naš kraj v preteklosti zgodovinske črtice, Gorica 1926 str. 76-81.

Opis je napravljen po tedaj obstoječi literaturi.

13. (Po dr. Josipu Grudnu), Tolminski kmečki upor, str. 83-85 v Naš kraj v preteklosti zgodovinske črtice, Gorica 1926 str. 76-81.

14. Fran Erjavec, Pod grajskim jarmom, Lj. 1930, na str. 70; Opis je kratak v petih stavkih.
20. Rado Bordon. Le skup uboga gmajna, Iz boja naših prednikov za "stare pravde", Pred 240 leti so na Travniku v Gorici obglavili in razčetrverili voditelje velikega tolminskega punta, med njimi Ivana Gradnika, po katerem je v našem narodnoosvobodilnem boju dobila svoje ime ena najbolj junaških partizanskih brigad. II, št. 16, 22.4.1954, str. 3;
31. dr. France Koblar, Opombe k romanu Tolminci (str. 368-377), izdanem v prvi knjigi Ivan Pregalj "Izbrana dela", Celje 1962; Koblar podaja skromen in netočen pregled literature o punku. Pove, da so posamezni članki izhajali v "Soči" ter da je v "Glasu" (št. 12-14, 1874) pisal o starem Tolminu Alojziju Carli.
2. dr. B. (ogo) Grafenauer, Ob 240-letnici velikega tolminskega punta, Tovariš, št. 18, 30. aprila 1954, str. 384-385;
22. M. (iro) Kapelj, Kmečki punti. Ob 240. obletnici usmrtitve voditeljev velikega punta na Tolminskem, Delo (Trst), št. 20-27, 15.V.-3.VII.1954;
- V opombi avtorja ob koncu članka je navedeno, da je članek napisan na podlagi zapiskov, ki se hranijo v Gorici (arhivaliji Op. M.B.) ter del Rutarja, Seppenhoferja, Bednarika, Della Bone in Premrouja.
23. Bogo Grafenauer, Veliki tolminski kmečki punt, Kronika, št. 2, 1954, str. 81-89;
- Po besedah avtorja je članek povsem nov prikaz, opira se na omenjene vire iz dunajskega državnega arhiva. Grafenauer je tedaj poznal le del obstoječe literature, kar je posebnost, je avtorjevo uporabljanje literarnega dela, Pregljevih "Tolmincev" pisanih tudi na virih, ki jih pisatelj celo citira in nekje korigira Rutarjeve izsledke. Grafenauer dopušča ugotovitev, da sta bila Rutar in Pregalj edini, ki sta pregledala goriški arhiv.
27. Bogo Grafenauer, Veliki tolminski kmečki punt, Primorski dnevnik, št. 5-9, 6. I.-11. I. 1955;
- Članek je ponatis iz "Kronike", vendar brez kritičnega aparata.
28. Zgodovina narodov Jugoslavije, II. Ljubljana 1959, str. 762-764;

Kot literaturi k punktu se na strani 837 omenjata deli Grafenauerja (št. 23) in J. Šorna (števil. 18).

24. France Bevk, Veliki tolminski punt, Jadranski koledar 1955, str. 178-180;

Bevk posvema Rutarja, ker mu je ta edini dosegljiv pri rokah, medtem so bile odkrite razne nadrobnosti, ki mu pa niso dostopne. Bevk smatra upor 1713 za tretji tolminski punt. Prvi je po njegovem leta 1627, druga pa je gibanje v začetku 18. stoletja, o katerem je napisal svojo povest "Iskra pod pepelom".

25. France Bevk, Veliki tolminski punt, Koledar Prešernove družbe 1955, str. 40-42;

Članek je natis prejšnjega.

26. France Bevk, Veliki tolminski punt, Koledar slovenske Koroške 1955, str. 78-81;

Članek je natis prejšnjega.

29. Bogo Grafenauer, Zgodovina slovenskega naroda, zv. IV, Ljubljana 1960, str. 94-102;

Avtor obravnava upor v posebnem poglavju, ki nosi naslov "Veliki tolminski kmečki punt". Poglavje je z malimi izpremembami ponatis članaka istega avtorja pod številko 23.

30. Bogo Grafenauer, Kmečki upori na Slovenskem, Ljubljana 1962, str. 315-327;

Osmo poglavje te zajetne knjige nosi naslov "Sprememba značaja kmečkih uporov. Veliki tolminski kmečki punt leta 1713". Poglavje je skoraj dobesedni ponatis pod 20 citiranega poglavja, ki mu je pridan še ponatis v slovenščini napisane tiralice za Mihaelom Čudrom (zakaj ne Kjudrom, kot piše vir in kot bi se ime sicer moralo pisati) in ponatis prisege v slovenščini, z njo so kmetje zaprisegli zvestobo in se odrekli uporu. Ta dva dokumenta pa je avtor objavil v svojem pod številko 23 navedenem članku.

Z upoštevanjem obeh Bednarikov člankov, je avtor svoj obseg dotedaj uporabljane literature povečal. V opombah (str. 466-467) povdarja, da bi bilo potrebno predno bi se sklenilo razpravljanje o uporih pregledati še graški arhiv. Literarno, da je upor upodobil Pregelj in nava-

ja, da so "Tolminci" izšli dvakrat. K temu je vsekakor dodati, da je Renčevovo delo o tolminskem puntu doživelo nič manj kot štiri izdaje, pa tudi Pregljev Tolminci so izšli trikrat. Pri citiranju prvega Bednarikovega članka piše napačno naslov revije "Domovina" namesto "Družina". Recenzent dela dr. Marjan Butovšek, (str. 414-415, 9.XI.1963, št. 21 Naši razgledi) obžaluje, da Grafenauer pri svoji ponovni obravnavi punta ni v večji meri upošteval še ne objavljenih virov, ki jih hrani Državni arhiv v Ljubljani.

32. Srečko Vilhar, Posebnosti kmečkih uporov na Primorskem in v Istri (Razmišljanje ob 250-letnici tolminskega punta), Jadranski koledar 1963, str. 189-194;

Tolminskemu uporu posveča avtor manj pozornosti, zato pa podaja zanimive podatke o vrenju množic ob obalnem pasu.

33. Istorija Jugoslavii, tom I, Moskva 1963, na str. 282;
upor se omenja le na kratko.

16. A. Zalaznik, Dvig uboge gmajne, Ljubljana 1930, str. 98-100;

Ob koncu še nekaj pripomb. Bibliografija ni izčrpala še vsega gradiva o tolminskem puntu. Mnogih neznatnih drobcev ni vredno posebej omenjati, marsikaj pa se bo dalo s časom še odkriti in s tem bibliografijo obogatiti za novimi enotami. Nadvse zanimiv bi bil podoben pregled literarnega ustvarjanja, ki mu je dalo pobudo revolucionarno vrenje ljudskih množic. Sploh pa bi bilo primerno registrirati še drugačno gradivo o puntu. Tako na primer navaja Preamrou podatek (12), da je imel leta 1926. že pokojni Josip Curk v Ljubljani v društvu "Soča" predavanje o puntu, ni mu pa bilo znano ali je bilo predavanje kje objavljeno.

O tolminskem puntu je bilo kot je razvidno že mnogo napisanega, kljub temu pa vse možnosti, da bi si o njem ustvarili čim popolnejšo sliko še niso bile doslej izkoriščene. Treba bo tudi to storiti in tako izpopolniti naš dolg hrabrim tolminskim in drugim goriškim kmetom, junakim borcem proti tujstvu, nasilju fevdalnega reda, borcem za lepše in srečnejše življenje. Ali ne zaslužijo trajnega spomina?

Marušič Branko

Opombe:

1. Edinost, štev. 42, 18.11. 1926; V članku Emilio Mulitseha, Dne patrioti goriziani dimenticati: Carlo ad Antonio Seppenhofer, Studi Goriziani: vol. XXII. 1957, str. 55-67 najdemo podatek, da je bil Seppenhofer bibliotekar goriške mestne knjižnice in je svojo brošuro sestavil na podlagi opisa, ki ga je hranila ista knjižnica. Na str. 61 je podan droben prikaz upora.
2. Traverso, n.d., str. 3;
3. Bogo Grafenauer, Veliki tolminski kmečki punt, Kronika, 2, 1954, str. 89; Bogo Grafenauer, Kmečki upori na Slovenskem, Ljubljana 1962, str. 466;
4. isto kot opomba 1;
5. Rutar Simon, Zgodovina Tolminskega, Gorica 1882, str.113-119;
6. Družina, 1930, št.6, str. 189-190;
7. Veliki tolminski punt, Kronika, 2, 1954, str. 89;
8. Kmečki upori na Slovenskem, Ljubljana 1962, str. 466;
9. Obletnica "Stare pravde" (1713-1953), str. 75-76;
10. Donaski k zgodovini Škofje Loke, 1894, str.285-286, št.560;
11. J. Šorn, Merkantilist Franc Rukovec - Raigersfeld, Kronika,2, 1955, str. 81-87;
12. isto kot opomba 1;

OCENE IN POROČILA

Sovjetska "Zgodovina Jugoslavije v dveh zvezkih" (Moskva 1963)

Narodnoosvobodilna borba in ljudska revolucija jugoslovanskih narodov sta prinesli tudi v Jugoslovansko zgodovinopisje ideološke in metodološke preokrete. Že dvajset let preveva našo historiografijo zgodovinsko materialistični način raziskovanja preteklosti, razumljivo, da je bila spričo vsega tega ena velikih nalog jugoslovanskih zgodovinarjev pripraviti novo zgodovino narodov Jugoslavije, ki bi bila povzetek vseh najnovejših izsledkov in znanstvenih metod. Rezultati brez dvoma velikih naporov sta dva dela "Zgodovina narodov Jugoslavije", ki sta segla od najstarejših dob pa do konca 18. stoletja. Lansko leto so pa v zgodovinska proučevanja narodov Jugoslavije posegli tudi sovjetski historiki, ki so rezultate dela obelodanili v dveh zajetnih knjigah. Izdajo je pripravi Slovenski inštitut Sovjetske akademije znanosti in umetnosti, ki je s tem nadaljeval s svojo zbirko zgodovin nesovjetskih slovanskih narodov. Doslej je izdal Slovenski inštitut zgodovine Bolgarije, Poljske in Češkoslovaške. Jugoslovanska zgodovina (vsaj tak izraz lahko uporabljamo, če se poslužujemo problematičnega naslova "Istorija Jugoslavii") je podana v celoti in je zato pokazala, da so prizadevanja Sovjetov preje dosegla končne rezultate; pri tem je potreba izvzeti njihove vrednost, ki nam Jugoslovonom že ob bežnem pregledu dela vzbujajo dvome in kritičnost. Sicer kolektiv avtorjev v samem pregovoru kaže na poljubnejši značaj edicije ter akcentira, da je nastala tudi zaradi pomanjkanja primernih učbenikov za srednje in visoke šole. Tudi sami avtorji kažejo na pomanjkljivosti dela in na težave, ki so jih pri pisanju naleteli, povdarjajoč pri tem, da smo Jugoslovani v teh naših naporih prišli šele do konca 18. stoletja.

Prva knjiga prinaša zgodovino od najstarejših časov pa do oktobrske revolucije, druga pa od tega mejnika do konca druge svetovne vojne. Med tem, ko je prvi knjigi služila kot solidna osnova doslej

objavljeno delo jugoslovanskih zgodovinarjev, pa je drugi del brez takih študij na jugoslovanski strani, omejen le na nekaj uporabljivih monografij. To dejstvo je v delu zelo opazno in prav zaradi tega bo druga knjiga naletela na več kritičnejših odmevov med jugoslovanskimi specialisti, kot prva. Pri tem je treba omeniti, da je celotno delo nastajalo ob sodelovanju mnogih jugoslovanskih strokovnjakov. Neskladnosti (na pr. kronoloških) in netočnosti ~~more~~ zgodovinar, ki je celo manj specializiran za določena obdobja, v celotni knjigi odkriti mnogo. Kljub temu pa gre sovjetskim znanstvenikom priznanje, da so ustvarili delo, h kateremu bomo prisiljeni zatekati se tudi Jugoslovani, ker sami celotne naše zgodovine doslej še nimate.

Branko Marušič

"15. september"

tovarna cementâ in salonita

A n h o v o

i z d e l u j e:

AZBEST-CEMENTNE IZDELKE "SALONIT":

- tlačne vodovodne cevi, kanalizacijske cevi, cevi za namakalne sisteme in ventilacijske cevi;
- valovite plošče raznih dimenzij in oblik za pokrivanje streh in oblaganje fasad, šablone in salonitke;
- ravne plošče raznih dimenzij za oblaganje sten un stro-pov ter za izdelavo predelnih sten ipd;
- dimniške nastavke, nape, kadi itd.;

PORTLAND CEMENT v kvalitetah po JUŠ-u PC 250 in PC 350

"GORIŠKI KNJIŽNICAR"
glasilo Goriške knjižnice

izdaja:

GORIŠKA KNJIŽNICA

za vsebino člankov odgovarja avtor sam

odgovorni urednik

ALBERT RAJER-BORUT

tek.rač.: 608-11-603-68 N.B. Nova Gorica

Tiskal Zavod za statistiko okraja Koper
v 100 izvodih

